

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

С Х В А Л Е Н О
Вченою радою ЧНУ
ім. Петра Могили

Протокол № 7
«29» травня 2025 р.

З А Т В Е Р Д Ж Е Н О
В.о. ректора ЧНУ ім. Петра Могили
Леонід КЛИМЕНКО
«29» травня 2025 р.

ПРОГРАМА
ДОДАТКОВОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

**для вступників до аспірантури на здобуття
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти –
доктор філософії**

**Галузь знань: В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»
Спеціальність: В9 «Історія та археологія»**

Проректор з наукової роботи
_____ Роман ДІНЖОС

Декан факультету політичних наук
_____ Анастасія ХМЕЛЬ

Завідувач кафедри історії
_____ Ірина МІРОНОВА

*Програма схвалена
на засіданні кафедри історії
(Протокол № 12 від 13 травня 2025 року)*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступний іспит з історії проводиться з метою встановлення глибини професійних знань, рівня наукової та загальної підготовки абітурієнтів, які вступають на навчання за освітньо-науковою програмою на здобуття третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки», спеціальності В9 «Історія та археологія». Складання іспиту вступниками є обов'язковим під час вступу до аспірантури.

Вступні іспити зі спеціальності складають за програмою, схваленою Вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили за поданням кафедри історії.

Мета вступного випробування – відбір абітурієнтів на навчання за освітньо-науковим рівнем доктор філософії, з'ясування їхньої придатності до самостійної науково-дослідної праці.

Вступники до аспірантури зі спеціальності В9 «Історія та археологія» при складанні вступного іспиту зі спеціальності мають виявити знання предмета та об'єкту всесвітньої та української історії, показати вміння встановлювати послідовність подій, розуміння історичного процесу, аналізу об'єктивності описаних фактів і робити висновки про причини подій.

Іспит зі спеціальності проводиться в усній формі. Білет складається з трьох питань. Зразок білету наведений у Додатку А.

Оцінювання знань вступника під час вступного випробування оцінюється за 100-бальною шкалою. Прохідний бал для вступу в аспірантуру – не менше 60 балів.

Критерії оцінювання знань і умінь до фахових випробувань вступників до аспірантури для здобуття освітньо-наукового рівня вищої освіти – доктора філософії

Відповідно до ступеня оволодіння знаннями і способами діяльності в галузі виокремлюються такі рівні навчальних досягнень вступників:

Рівні навчальних досягнень	Кількість балів	Характеристика навчальних досягнень
Високий рівень	90-100 (відмінно)	Вступник дав ґрунтовні відповіді на всі питання, запропоновані на іспиті. Вступник уміє аргументувати свою відповідь, навести необхідні докази, приклади; аналізувати запропоновані ситуації, посилаючись на джерела інформації. Під час відповіді вступник має продемонструвати наукову розумову діяльність.
Достатній рівень	75-89 (добре)	Вступник викладає відповідь на кожне питання, розкриваючи основний зміст. Разом з тим, відповіді не вистачає ґрунтовності, всебічності, деякі важливі нюанси пропущені. При доборі та наведенні фактів та прикладів вступник припускається незначних помилок. У той же час, вступник не розуміє актуальності висвітлюваних питань. У висловлюванні власної думки зустрічаються певні неточності. Висновки не носять повного та логічного підсумку.
Середній рівень	60-74 (задовільно)	Вступник не повністю розкрив питання, або не відповів на одне з них, що свідчить про відсутність повного комплексного розуміння матеріалу зі спеціальності.

		Відсутня ґрунтовність у розгляді питань, порушується логіка викладу питання. Вступник не вміє аналізувати матеріал, не розуміє актуальності проблеми для сьогодення. Аргументація відповіді слабка, вибіркова, мають місце суттєві помилки у використанні фактичного матеріалу. Висновки не відбивають суті питання, або відсутні.
Низький рівень	0-59 (незадовільно)	Вступник кожне з питань білету висвітлює поверхнево, або невисвітленими залишаються декілька питань. У процесі висвітлення питань допущені значні помилки, вступник не знає або плутає матеріал, не здатний аналізувати основні проблеми, не демонструє наукової розумової діяльності. Власна думка і висновки відсутні.

ПИТАННЯ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ В АСПІРАНТУРУ

1. Стародавня історія України.
2. Київська Русь (Київська держава).
3. Галицько-Волинська держава.
4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.
5. Становище українського населення в Речі Посполитій.
6. Запорозька Січ в історії України.
7. Національно-визвольна війна українського народу 1648–1657 рр.
8. Руїна. Гетьманщина.
9. Наддніпрянська Україна у складі Російської імперії.
10. Українські землі у складі Австро-Угорської імперії.
11. Україна в роки російської революції 1905–1907 рр.
12. Україна в Першій світовій війні (1914–1918 рр.).
13. Утворення Центральної Ради. Початок державного відродження України.
14. Українська Держава П. Скоропадського.
15. Доба Директорії УНР. Отаманина.
16. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. ЗУНР.
17. УСРР в умовах нової економічної політики.
18. Національна політика в УСРР в 20-х рр. XX ст. Українізація.
19. Насильницька колективізація сільського господарства та її наслідки. Голодомор 1932–1933 рр.
20. Утвердження тоталітарного режиму в Україні. Масові репресії.
21. Західна Україна між двома війнами (1921–1939 рр.).
22. Україна часів Другої світової війни. Бойові дії на території України в 1941–1942 рр. Окупація.
23. Рух опору на території України. Звільнення українських земель від окупантів у 1943–1944 рр.
24. УРСР у повоєнні роки. Відбудова народного господарства.
25. УРСР в умовах «відлиги» та кризових явищ в соціально-економічному, політичному і культурному житті (кінець 50-х – початок 90-х рр. XX ст.).
26. Україна на шляху до суверенітету. Проголошення незалежності. Успіхи і труднощі державотворення в Україні (1991–2004 рр.).
27. «Помаранчева» революція. Внутрішня та зовнішня політика В. Ющенка. Зміни до Конституції України.
28. Президентські вибори 2010 р. Внутрішня і зовнішня політика України 2010–2013 рр. Наростання кризових явищ. «Революція Гідності» в Україні.
29. Розвиток України за часів президентства П. Порошенка. Проблеми реформування економіки. Україна і зовнішній світ. Війна на Сході України.
30. Російсько-українська війна (2022–2025 рр.).
31. Типологічна характеристика грецьких полісів: Афіни та Спарта.
32. Завоювання Олександра Македонського. Епоха еллінізму.
33. Історія Риму: царський та республіканський періоди.
34. Принципи політичного управління в Римі доби принципату.
35. Візантійська імперія: етапи історичного розвитку.
36. Слов'янська колонізація Балканського півострова (VI–VII ст.).
37. Зародження та розвиток ранньофеодальних монархій в Західній Європі (V–X ст.).
38. Епоха вікінгів у Європі (VIII–XI ст.).
39. Сеньйоріальні (ленні) монархії в країнах Західної Європи.
40. Передумови, перебіг та історичні наслідки Хрестових походів.
41. Станові монархії в країнах Західної Європи (XIV–XV ст.).
42. Столітня війна: передумови, етапи, результати.

43. Історія Центрально-Східної Європи в період високого середньовіччя.
44. Гуситський рух: ідеологія, представники, здобутки.
45. Формування станової монархії в Польщі (XV–XVI ст.).
46. Реформація та Контрреформація в Європі.
47. Тридцятилітня війна: етапи, новації, релігія, геополітика.
48. Англійська революція та становлення парламентської монархії (40–80-ті рр. XVII ст.).
49. Війна за незалежність та формування Сполучених Штатів Америки.
50. Французька революція кінця XVIII ст.
51. Віденський конгрес та його рішення.
52. Франція у «довгому XIX столітті»: зміни форм правління.
53. Революції 1830-х–1840-х рр.: ліберальні та національні вимоги.
54. Проекти об'єднання Німеччини. Утворення Німецької імперії.
55. Колоніальна політика Заходу в XIX – на початку XX ст.: основні тенденції та напрямки.
56. Становлення незалежних держав на Балканському півострові в XIX – на початку XX ст.
57. Велика війна 1914–1918 рр.: причини, інновації, наслідки.
58. Паризька мирна конференція 1919–1920 рр.: Версальсько-Вашингтонська система договорів.
59. Витоки, характер, основні періоди та наслідки Другої світової війни.
60. Світ на початку XXI ст.: цивілізаційні виклики.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В. Л., Федосов В. М. Запорозька Січ як український феномен. Київ, 1995.
2. Арентс Х. Джерела тоталітаризму / Пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2005.
3. Баберовські Й. Червоний терор. Історія сталінізму / Пер. з нім. Київ: К.І.С., 2007.
4. Багалій Д. Нарис української історіографії. Київ, 1994. 288 с.
5. Бакалець О. А. Історія України з найдавніших часів до початку XXI століття. Львів: Магнолія, 2024. 597 с.
6. Балух В., Коцур В. Історія стародавнього Риму. Курс лекцій. Чернівці, 2005.
7. Баран В. К. Україна 1950–1960 рр.: еволюція тоталітарної системи. Київ, 1996.
8. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946–1980 рр.). Київ, 1999.
9. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. Київ, 1991.
10. Баран З. А., Качарба С. П., Сіромський Р. Б., Чума Б. П. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV – початок XIX ст.): навчальний посібник. Київ: Знання, 2015. 533 с.
11. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. Кн. 1–2. Київ, 1994.
12. Бойко О. Історія України у XX столітті (20–90-ті роки). Ніжин, 1994.
13. Борисенко В. Й. Курс української історії. Київ, 1997.
14. Брехуненко В. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII–XVIII ст. Київ, 2014.
15. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм: XV–XVIII ст. Київ: Основи, 1995–1998. Т. 2.
16. Веселова О. М., Марочко В. І., Мовчан О. М. Голодомори в Україні. 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: Злочини проти народу. Київ; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2000. 274 с.
17. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів, 1996.
18. Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України. Київ, 1996.

19. *Вілсон Ендрю*. Українці: несподівана нація / Пер. з англ. Київ: К.І.С., 2004.
20. *Газін В. П., Копилов С. А.* Новітня історія країн Європи та Америки 1918–1945 рр. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 492 с.
21. *Газін В. П., Копилов С. А.* Новітня історія країн Європи та Америки. 1945–2002. Київ: Либідь, 2004. 624 с.
22. *Гейстінгс Макс*. І розверзлося пекло. Світ у війні 1939–1945. Харків, 2019. 752 с.
23. *Голиш Г. М.* Історія історичної науки від найдавніших часів до кінця XIX століття: підручник. Черкаси: Вертикаль, 2015.
24. *Голобуцький В.* Запорозьке козацтво. Київ, 1994.
25. *Грабовський С., Ставроянні С., Шкляр Л.* Нариси з історії українського державотворення. Київ, 1995.
26. *Граціози А.* Війна і революція в Європі, 1905–1956 рр. / Пер. з італ. Київ: Основи, 2005.
27. *Грицак Я.* Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ: Генеза, 1996. 360 с.
28. *Грушевський М.* Історія України-Руси. В 11 т. 12 кн. Київ, 1991–1998.
29. *Гунчак Т.* Україна: перша половина XX століття: Нариси політичної історії. Київ, 1993.
30. Давня історія України. Кн. 1–2. Київ, 1994–1995.
31. *Даниленко В.* Україна у 1985–1991 рр.: остання глава радянської історії. Київ, 2018.
32. *Даниленко В. М., Кокін С. А.* Всесвітня історія. Хронологія основних подій. Київ, 1997.
33. *Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С.* Сталінізм на Україні (20–30-ті роки). Київ: Едмонтон, 1991.
34. *Дейвіс Норман*. Європа. Історія. Київ: Основи, 2000. 1464 с.
35. *Дзиговський О. М.* Культура сарматів Північно-Західного Причорномор'я. Одеса, 2000.
36. *Дорошенко Д.* Нарис історії України. Т. 1–2. Київ, 1991.
37. *Скельчик С.* Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. Київ, 2008.
38. *Скельчик С.* Українофіли. Світ українських патріотів другої половини XIX століття. Київ, 2010.
39. *Єфименко О.* Історія України та її народу. Київ, 1992.
40. *Залізняк Л. Л.* Нариси стародавньої історії України. Київ, 1994.
41. *Залізняк Л.* Стародавня історія України. Київ: Темпора, 2019. 640 с.
42. *Зашкільняк Л., Крикун М.* Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 752 с.
43. *Зашкільняк Л.* Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
44. *Зінкевич Р. Д., Ратушина О. М., Нагірняк А. Я.* Історія державності та культури України. Львів: Львівська політехніка, 2023. 240 с.
45. *Іваницька О. П.* Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002). Вінниця, 2003.
46. *Ісаєвич Я.* Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. Львів, 1996.
47. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) Курс лекцій / За ред. В. Ярового. Київ, 2001.
48. Історія українського селянства. Нариси в 2-х томах / О. В. Андрощук, В. К. Баран, А. В. Блануца та ін. Київ: Наукова думка, 2006. Т. 1. 632 с.; Т. 2. 655 с.
49. *Каденюк О. С., Сажко В. В.* Історія та культура України: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти. Кам'янець-Подільський, 2022. 445 с.
50. *Калакура Я. С.* Історичне джерелознавство. Підручник. Київ: Либідь, 2017. 512 с.

51. *Калакура Я. С.* Методологія історіографічного дослідження: науково-методичний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. 319 с.
52. *Калакура Я. С.* Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2012. 496 с.
53. *Каппелер А.* Росія як політична імперія: Виникнення. Історія. Розпад. Львів: Вид-во УКУ, 2005.
54. *Козут З.* Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. Київ, 2004.
55. *Козут З.* Російський централізм і українська автономія. Ліквідація гетьманщини (1760–1830). Київ, 1996.
56. *Козицький А.* Новітня історія країн Азії та Африки (1918–1999 рр): курс лекцій. Львів: Афіша, 2000. 159 с.
57. *Косик В.* Україна і Німеччина в Другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993.
58. *Крижановська О. О., Крижановський О. П.* Історія середніх віків: вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Київ, 2004.
59. *Кульчицький С.* Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). Київ, 1996.
60. *Лазарович М.* Історія та культура України: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 731 с.
61. *Моця О., Ричка В.* Київська Русь: від язичництва до християнства. Київ, 1996.
62. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки 1918–1945: Навчальний посібник / З. А. Баран, Г. М. Кипаренко, С. П. Мовчан, М. М. Швагуляк. Львів: Афіша, 2005. 288 с.
63. *Плохій С.* Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків, 2016.
64. *Плохій С.* Великий переділ: незвичайна історія Михайла Грушевського. Київ, 2011.
65. *Ротшильд Джозеф.* Східно-Центральна Європа між двома світовими війнами / Пер. з англ. В. П. Канаш. Київ: Мегатайп, 2001 496 с.
66. *Рубель В. А.* Історія середньовічного Сходу. Київ, 1997.
67. *Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М., Дабло Л. Г.* Історія української культури. Курс лекцій. Київ: Ліра-К, 2022. 230 с.
68. *Сергійчук І. М.* Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.). Суми, ІЗТД «Університетська книга», 2002. 288 с.
69. *Стрижак В. М., Мітягін В. Ю.* УСЕ: Всесвітня історія: навчально-довідковий посібник. Київ: Майстер-клас, 2007. 2008.
70. *Терещенко Ю.* Україна і європейський світ. Київ, 1996.
71. *Толочко П. П.* Історичні портрети з історії давньоруської і європейської політики Х–ХІІІ ст. Київ: Наукова думка, 1990.
72. *Толочко П. П.* Київська Русь. Київ, 1996.
73. *Шоповал Ю.* Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. Київ, 1993.
74. *Яковенко Н. М.* Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 376 с.
75. *Яковенко Н. М.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2006. 584 с.
76. *Arcangeli A.* Cultural History: a Concise Introduction. London, 2011.
77. *Cultural History in Europe. Institutionis – Themes – Perspectives / ed. Jorg Rogge.* Bielefeld, 2011.
78. *Drozdiak W.* Fractured Continent: Europe's Crises and the Fate of the West. W. W. Norton & Company, 2017. 320 p.
79. *Marsh D.* The Euro: The Battle for the New Global Currency. Yale University Press, 2011. 352 p.
80. *Merritt G.* Slippery Slope: Brexit and Europe's Troubled Future. Oxford University Press, 2017. 288 p.
81. *Olsen J.* The European Union. Politics and Policies. Routledge, 2020. 344 p.

82. *Pinder J.* The European Union: A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2018. 171 p.
83. Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History. Miriam Dobson, Benjamin Ziemann. 2020. Routledge. 518 s.
84. Revisionist histories. Marnie Hughes-Warrington. 2013. Routledge. 365 s.
85. The History of the European Union. Constructing Utopia. Giuliano Amato, Enzo Moavero-Milanesi, Gianfranco Pasquino, Lucrezia Reichlin (Editors). Bloomsbury Publishing, 2019. 592 p.

ДОДАТОК А

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий): PhD

Спеціальність B9 «Історія та археологія»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Стародавня історія України.
2. Станові монархії в країнах Західної Європи (XIV–XV ст.)
3. Західна Україна між двома війнами (1921–1939 рр.).

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від _____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

Міронова І.С.